

Դանիել Վարուժան

Անիի Ավերակներուն մեջ

Ա

Ըլլա լացի, համբույրի,
Հիշատակի, մըտածման,
Մըռընչելու համար ըլլա, օ՛ն, մըտներք.
Մըտներք հրսկա քաղաքն հրսկա աճյունի,
Մըտներք Շիրիմն հայության...

Ողջո՛ւյն, Անի, գերեզմնոց,
Ուր կը փրտին ոսկորներն հաղթ Անցյալին.
Ողջո՛ւյն, Անի, օրորան,
Ուր փլուզի տակ, կարիճի սև արյունով
Մեր Ապագան կը մեծնա.
Ողջո՛ւյն, Մեռե՛լ, Մա՛յր, ողջո՛ւյն.
Ահա կու գամ, ես վերջին
Նորաբողբոջ գլուխը հայ Հիդրային,
Կու գամ կյանքիդ փառքովը մա՛հդ օրորել.
Ըսել, թե մեծ եղար դու,
Կամ մեծ խոստումը մեծության, դու եղար
Լուսակայլակ պողպատ ըստինք մ'որուն դեմ,
Խուժդուժ ցեղերը ծըծելու դեռ անվարժ՝
Եկան նոթի լընդերն իրենց ջախջախել.
Ծեր Ասիո շեմին վրա դո եղար

Երեք դարու սիրտն՝ եթե Հույնն ըղեղն էր,
Սիրտ կենսաբուխ՝ որուն աչքերն հառած պիշ՝
Նենգ Բյուզանդիոնն, այդ բոգորդին Հրոռմի
Քեզ կը դավեր լափլիզելու ախորժով:
Եվ ան դավեց և ան հաղթեց. ու ավա՛ղ,
Երբ դրոշակն իր ցըցված տըխմար արքայիդ
Հովհաննեսի շիրմին վրա՝
Վեստ Սարգրսյան կ'ըլլար խըլան խոստացված,
Քու բալլիքներդ Վոսփորի բանտին մեջ
Երիտասարդ թագավորիդ թներուն
Կուռ շրդթաներ կըղպեցին:

Բ

Ո՛վ պատուհաս. կորսըվեցար դու այլևս,
Երբ Պարսն և Հույնն, երկու ոսոխ ոսոխներդ,
Իրարու դեմ ըզքեզ ասպար կանգնեցին,
Կամ իբրև որս մ'որ արդեն իր մագիլով
Նախ իր սիրտն է խոցոտեր,
Քեզ անցուցին Մոնոմախոսն ու Տուրիլ,
Պերոզն ու ժանտ Արփապան՝
Ժանիքներն ժանիք, թաթն ի թաթուլ.
Եվ, դեմ դիմաց կզակներն իրենց ջարդելով,
Հիմնաքարերդ հանեցին՝
Որպեսզի սև դամաբանաքարդ հորինեն:
Ա՛լ այն օրեն դու իբրև շենք մ'հոյակապ՝
Ուրկե հազար կայծակ մեկեն է անցեր՝
Քայքայվեցար մարմար մարմար, ծեփ առ ծեփ:
Ու, ո՛վ ցասում, ո՛վ ամոթ,
Քեզ դեմ առ դեմ բըզքըտողները նենգժոտ
Չեղան արծիվ՝ այլ գայլե՛ր....

Գ

Արդ քարուքանդ կը հանգչիս
Եվ նըշխարներդ ինը դար է որ կ'ապրին.
Ժամանակին ձեռքը չեղավ այնքան հաղթ
Աճյուններիդ այդ մըրրիկներուն հանձնելու.
Բայց ծոցիդ մեջ ալ բընա՛վ
Սըմբատի սոս նըժույգը չի՛ խըրխընջեր,
Այն չի թոթվեր արյունթաթախ բաշերն իր
Քած ձիուն դեմ Ափշինի,
Ու կոչնակներն ու շեփորներն ոսեցով՝
Որոնց ի լուր թուրը խաշով կը ձուլվեր.
Հոն լըռած են՝ ապրեցնելով իրենց տեղ
Բուի հագար սերունդներ:
Այդ լըռության շղջիկի լայն թևին տակ
Կ'աճի եղիճն արտասուքովն աստղերուն.
Եվ հոն բաղեղն հայրենասեր թներով
Կը գըրկե հողըդ տըրտում
Իր պատատիչ կալծքարերով միասին.
Եվ խոտ մ'հագիվ, բարձրացած
Ճամբաներուն վրա անկոխ՝
Կը ծածկե սողն օձի մ'արփվույն տակ ճենող:

Դ

Ի՞նչ մընաց, ի՞նչ. Պարիսպներեն քարակուտ՝
Որոնք ըզքեզ գըրկած տըվին կուրծքերնին
Ասիական մըրրըկարշավ ցեղերուն.
Պալատներեդ, ամրոցներեդ, սյուներեդ,
Աշտարակի սըլաքներեդ՝ ուր ծըփուն
Կարմիր դրոշակ մ'հայկական
Կ'սրբեր քրտինքն արծիվներուն ճամբորդող,
Խոյակներեդ, գըմբեթներեդ՝ որոնք օր
Մ'ամպին մեջ՝ շանթն Էին մեջ բախտն հեզնելով՝

Ժամանակի բռունցքին դեմ
Կ'ըլլային կուսք ձուլված փառքի հանքերեն,
Չորանոցեդ, տաճարներեդ, այո՛, քու
Հագարումեկ տաճարներեդ՝ որոնց մեջ,
Դեպի հավատքն ուղղաբերձ
Մինչ բազուկներ կը հոգնեին, կ'հեղգային
Մինչ հին արյունն Արամյան
Իր հեթանոս ուզմիկ թափեն կը սանձվեր,
Եվ մինչ Հիսուսը կը ծըներ արցունքով
Լաստիվերտոցին և նենգ Հուդան՝ Կիրակոս,
Այդ հագար մեկ տաճարներուդ մեջ կ'ըսեմ,
Քանդակ քանդակ, զարդ առ զարդ,
Արվեստ մը նոր, արվեստ մը հայ,
Արվեստն աղջիկ Աստուծո, քույր Բընության,
Արվեստը հարս Տիեզերքին,
Ժող'վուրդներու և Ազգերու վախճանած
Տապանագիրն ու շիրմապսակն այդ վերջին
Իբր աղավնի մ'ոսկեդրըվագ ուրագով
Քանդակված՝ այդ գըմբեթներուդ ներքև սուրբ,
Բաստուցներուդ, խոյակներուդ, մույթերուդ
Մեջեն լրոհիկ, գըլուխը դուրս կարկառած՝
Դեպի երկինք, աղվոր, վեհ,
Թոհչները լա՛յն կը պարզեր...
Հինա, ավա՛ղ, ատոնցմե,
Այդ բյուրավորճաճանչներեդ, ո՛վ Անի,
Ըսե՛, ըսե՛, ի՞նչ մընաց...

Ե

Կը պատե շուրջը լրություն: Լայնարձակ
Դաշտին վրրա, լուսնակի քա՛ղցր շողով
Ավերակները կ'ողողվին: Հեռուեն
Միջոցին մեջ աստղալից

Լոկ կը լըսվի սույլն հովերուն ճամբորդող:

Անի հավե՛տ կը լըռե...

Ոտքըս փըլած քարի մը վրա կը դընեմ,
Եվ ուրիշի մ'հետո, հետո ուրիշի
Մ'ու կ'ելլեմ դե՛պի կիսաքանդ պարըսպին.
Ծերպերն որմին, ժամանակի վերքեր, ինձ
Սանդուխ կ'ըլլան. քայլափոխես փըխըրված
Կը թավալին կոշկոռներ,
Եվ մատերուս տակ ճանկող՝
Բաղեղներեն, մորմերեն
Քընաթաթախ մողեզներ վար կը թափին:
Ու ես կ'ելլեմ. հոգիս խոր
Արբշրոթյան մ'ուժին տակ
Ջիս աստղերուն կը քաշե.
Կը շույլըվիմ, կը մագլիմ.
Կայծքարերուն դեմ կուրծքըս մերկ կ'արյունի,
Կը մնա մաս մ'ըզգեստես
Վարը փուշի մը ճանկին մեջ ավագակ.
Բայց ես կամշոտ, որսին դիմող վագրի պես,
– Եթե ազատ բարձրությունն որսն է հոգվույն –
Կուտ ու տենդոտ խոյանքով,
Մութն ու փլատակն ոտքերես վար թոթափած,
Նախնիներու բյուր գանկերուն վըրա գոս
Հուսկ ոստումով մը խըրոխտ
Պարիսպներուն հառաչակույ կը կանգնիմ...

Չ

Ո՛վ բնագդական դու վերելք,
Ո՛վ խոյացման գինովություն՝ նույնիսկ սև
Դամբանի վրա կամ ոսկրի,

Ո՛վ վեհ բարձունք՝ որ կը գրգվես ճիղմ հոգիս
Զիս ընելով աճյունին վրա պապերուս
Բողբոջ մ'որ դեռ կը գարդարե կոճղը հին.
Ո՛վ բարձրություն թովչական՝
Որ կապույտին և խավարին մեջտեղ գիս
Մըտածումի լազվարթ լարով կ'առկախես.
Կու տաս անցուկ մխիթարությունը սրբտիս՝
Որ վարն ոտքիս տակ գըտնեն
Անիի մեջ ցուքն երկընքի մեծության,
Ըզգամ թե մեր շիրմին վրա
Մոլորակները դեռ գիրենք կը գըծեն,
Թե խավարն այս՝ է Խորհուրդին դենքը վեհ,
Փլատակը՝ մե՛ղքն Հավերժին.
Անվո փոշին հարդգողն, և կամ աս շըրջնու
Փոսուտան աստղ մ'է չըքնաղ.
Մա գանկը հոս լուսին մըն է, ես՝ Աստված...
Ըլլալ Աստվա՛ծ, ո՛վ հեգնություն, այս ըլլալ
Է միմիայն ծաղրանըկարն Աստուծո,
Քանի որ մեր հոգին հարճն է Բընության,
Եվ սուկ անոր տաք ծոցին մեջ՝ բեղնավո՛ր,
Չունենալով նույն ինք իրե՛ն սեփական
Հայրենիքի այս Ոչընչին, բոհին դեմ՝
Իբր առաջին սերմընցու
Խո՛սք մ'որ ստեղծե, ներդաշնակե, պոռթկալով
Փոշիներեն Անիի
Քանան մը նո՛ր և ազա՛տ:

Է

Ի՛նչ, ունենալ աչքի ներքև դիակներ՝
Որ եղած են ատենով
Արյանդ արյուն, սերմիդ սերմ
Եվ, ո՛հ, առանց հարուցանել գիտնալու՝

Այսպես դիտե՛լ ծալապատիկ թներով,
Ի՛նչ, տեսնել որ խրխունջ մ'այսօր կը չափե
Հրսկա շենքերն այն՝ երկու թել լորձունքով,
Եվ խորանի խորշին մեջ լոկ կ'ապրի
Բուն, սևագգեստ ճրգնավոր,
Տեսնել, որ լուռ կը փըտին
Ավերներու տակ հերոսի բազուկներ,
Գանկեր, սրբուեր՝ որոնց արյունը եղավ
Թույն՝ իժերուն, ա՛յնչափ որ լի էր ոխով.
Տեսնել որ փլած պատվարներու, դրոյակի
Ճեղքերուն մեջ կը մեռնի
Շող մ'արևու, Անուն մը հին, Ազգ մը մեծ,
Եվ գահերու բեկորներուն վրա թափուր
Արծիվն ամպեն կը ծըրտե՛...
Ի՛նչ, մինչդեռ վարը, անդին,
Այս ջրնջումին հավասար
Կը ջրնջըվին, կ'այլասերին հոգիներ
Խեղդըվելով նույնիսկ իրե՛նց արյան մեջ,
Կամ մալ ու կուրտ եզի պես
Ժուժով մը վատ, յուրաքանչյուրհարվածի
Ներքև ջրլատ կ'ըսեն. – Լըծե՛: – Ո՛հ, ի՛նչ, ի՛նչ,
Առջևը այս ամենուն,
Շուրջիս այս մութ ծրփանքին մեջ դիերու,
Ոսկրներու, նըշխարներու, արյունի,
Մընալ կանգուն, մինավորիկ, անկարո՛ղ,
Եվ չը կըրնալ այս թոհրոհեն հանել դուրս
Վերածընո՛ւնդ, վերածընո՛ւնդ մ'արփագեղ...

Ո՛վ այսպանք, ո՛վ նախատիք,
Ուրեմն ինչո՞ւ ապրիլ, ինչո՞ւ ընդունայն
Հայրենիքի անունն ասա՛նկ մրորնչել,
Երբոր Ողջերը թըմրած
Քեզ չե՛ն ուզեր լըսել, ոստնուլ չե՛ն ուզեր,

Եվ ոսպնեղեղ՝ ահաբեկ՝
Ականջներնին ծոցերնուն մեջ դողած
Երբ գրլխուդ շա՛նթ կը մաղթեն,
Ուրեմն ինչո՞ւ, ինչո՞ւ ապրիլ...

Ը

Վարը, հոս,
Օճ մը հըսկա՝ գրլուխը փոսեն տընկած դուրս՝
Լուսնի շողով կը նայի ինձ. օ՛ն, եկուր.
Դու, որ ունիս այդ աչքերուդ մեջ կանանչ
Մահվան անուշ մխիթարությունն. օ՛ն, եկուր.
Կըրունկս քուկդ է. քուկըս տաք
Երակներս այս. խա՛ծ ու խայթե. թող տապալ
Գըլորիս վար, Ախուրյանի ողբին մեջ,
Եվ վարը այն որձաքարին վըրա սև
Ջախեն գլուխս, ու իմ խեղճ
Հայրենիքիս փռչիներուն վըրա սա՛՝
Ըղեղիս խյուսը փրո՞են...